

Χριστουγεννιάτικες βιβλιοπροτάσεις

 efsyn.gr/epistimi/mihanes-toy-noy/175004_hristoygenniatikes-biblioprotaseis

*****

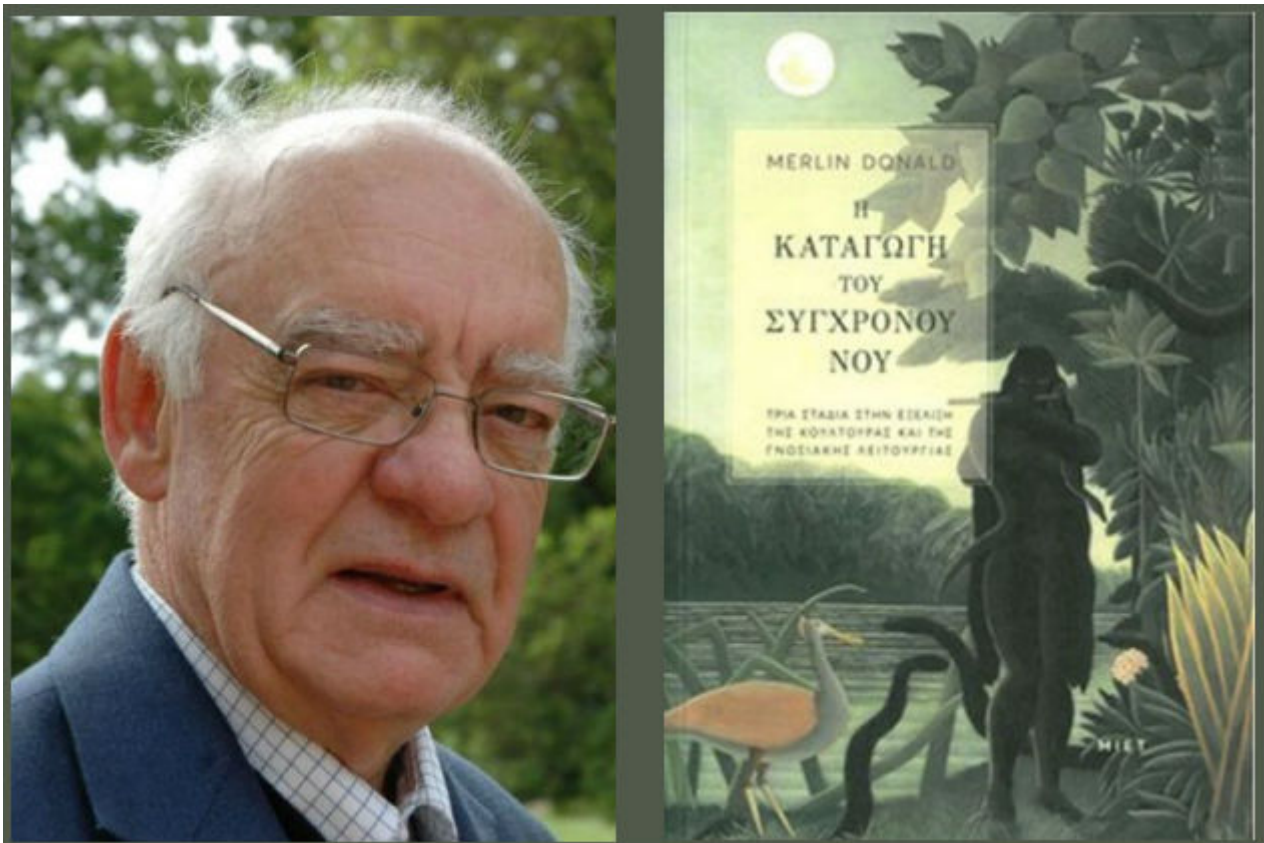
Merlin Donald

Η καταγωγή του σύγχρονου νου - Τρία στάδια στην εξέλιξη της κουλτούρας και της γνωσιακής λειτουργίας

Μτφρ. Σταμάτης Ντώνιας

ΕΠΙΣΤ. ΕΠΙΜ. Γιώργος Μαραγκός

εκδ. ΜΙΕΤ, σελ. 479

Αν και έχει περάσει πάνω από 1,5 αιώνες απ' όταν ο Κάρολος Δαρβίνος πρότεινε την πρώτη ολοκληρωμένη εξελικτική θεωρία για το πώς η φυσική επιλογή διαμορφώνει τα σωματικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά κάθε ζωντανού οργανισμού, μόνο τις τελευταίες δεκαετίες η επιστήμη άρχισε να διερευνά το πώς η εξέλιξη διαμορφώνει και τα νοητικά χαρακτηριστικά των οργανισμών (εξελικτική και γνωστική ψυχολογία).

Αυτή η προκλητική ιδέα, ότι δηλαδή η εξέλιξη δεν αφορά μόνο τα υλικά σώματα αλλά και τις «άυλες» νοητικές ικανότητες που αυτά τα βιολογικά σώματα διαθέτουν, θα αποτελέσει την προϋπόθεση για τη διαμόρφωση ενός νέου διεπιστημονικού κλάδου, της νοητικής-γνωσιακής αρχαιολογίας.

Μέχρι πριν από δύο δεκαετίες το ευρύτερα αποδεκτό μοντέλο εξήγησης της ανάδυσης του σύγχρονου ανθρώπινου νου ήταν αυτό του απότομου, σχεδόν «μαγικού» άλματος προς τα εμπρός, δηλαδή της μεγάλης πολιτισμικής έκρηξης πριν από περίπου 40-50 χιλιάδες χρόνια.

Αυτή η μεγάλη πολιτισμική επανάσταση έλαβε χώρα στην Κεντρική Ευρώπη και σχετίζεται με την ομαδική μετανάστευση από την Εγγύς Ανατολή ανθρώπων με κάποια δικά μας ανατομικά χαρακτηριστικά (άνθρωποι Κρο Μανιόν και, κατόπιν, οι Νεάντερταλ). Ετσι επιχειρούν να εξηγήσουν την ξαφνική εμφάνιση των εκπληκτικών βραχογραφιών και των συμμετρικών εργαλείων από πέτρα και κόκαλα, αλλά και την ανακάλυψη τάφων με κτερίσματα. Ευρήματα που προϋποθέτουν την ανάπτυξη μιας ανώτερης τεχνολογίας που βασίζεται σε μια πιο σύνθετη αφαιρετική σκέψη.

Όπως όμως συμβαίνει συχνά με τα επιστημονικά μοντέλα που στηρίζονται σε εμπειρικά δεδομένα, στην προκειμένη περίπτωση σε παλαιοντολογικά ευρήματα, υπάρχουν πάντα εναλλακτικές ερμηνείες.

Μια εξελικτική ερμηνεία της εμφάνισης του «σύγχρονου» νου υποστηρίζει ότι δεν υπήρξε καμία απότομη αλλαγή αλλά αντίθετα μια σταδιακή βιολογική εξέλιξη που συνέβη στην Αφρική πριν από περίπου 200 χιλιάδες χρόνια. Εκεί αναπτύχθηκε και από εκεί διαδόθηκε βαθμηδόν σε όλον σχεδόν τον πλανήτη (Out of Africa).

Το εναλλακτικό εξελικτικό μοντέλο για τη «Μεγάλη Έκρηξη» του ανθρώπινου νου υποστηρίζει ότι όλες οι νοητικές προϋποθέσεις της σύγχρονης συμπεριφοράς (προφορικός λόγος, συμβολική σκέψη, τεχνογνωσία) ήταν κοινά χαρακτηριστικά όλων των ανθρώπινων πληθυσμών που υπήρχαν ήδη πριν από 200 χιλιάδες χρόνια (!) και ότι η εμφάνιση και επανεμφάνιση αυτών των ανώτερων νοητικών συμπεριφορών εξαρτάται από τοπικές κλιματικές ή γεωγραφικές συνθήκες, αλλά και από πολιτισμικές ή ενδεχομένως και γενετικές ανταλλαγές μεταξύ των διαφορετικών ανθρώπινων πληθυσμών.

Πέρα όμως από τις διάφορες εναλλακτικές ερμηνείες των απολιθωμένων ευρημάτων παραμένει το μεγάλο ερώτημα σχετικά με την εξέλιξη στον χρόνο του ανθρώπινου νου. Η μεγάλη δυσκολία αυτού του ερωτήματος σχετίζεται με το γεγονός ότι τα νοητικά φαινόμενα είναι «άυλα» και δεν αφήνουν αποτυπώματα της εξέλιξής τους στον χρόνο.

Ο πρώτος και πιο επιφανής ερευνητής αυτής της εξέλιξης είναι ο Καναδός νευροψυχολόγος Merlin Donald, ο οποίος στο περίφημο βιβλίο του «Η καταγωγή του σύγχρονου νου» υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη της ανθρώπινης νοητικής συμπεριφοράς συντελέστηκε σε τρεις διαδοχικές φάσεις που αφορούν κυρίως τους τρόπους που ο νους μας αναπαριστά τις ίδιες του τις εμπειρίες.

Σύμφωνα με τον Donald, οι απαρχές ενός προ-ανθρώπινου νου μπορούν να αναγνωριστούν ήδη πριν από πολλά εκατομμύρια χρόνια, όταν οι πρώτοι Αφρικανοί ανθρωπίδες ανέπτυξαν μια «επεισοδιακή συνείδηση», συγκρίσιμη με αυτή των σημερινών χιμπατζήδων. Μια υποτυπώδη συνείδηση, ικανή να συλλαμβάνει την άμεση σημασία των συμβάντων αλλά ανίκανη να σκεφτεί τις συνέπειές τους στο απώτερο μέλλον ή το αφαιρετικό νόημά τους.

Το αμέσως επόμενο βήμα ήταν η ανάπτυξη της «μιμητικής συνείδησης», πριν από περίπου 2 εκατομμύρια χρόνια, που σηματοδοτεί την εμφάνιση ενός πρωτανθρώπινου νου. Από αυτή τη μιμητική συνείδηση θα προκύψει, πριν από 150 χιλιάδες χρόνια, η λεξιλογική-συμβολική σκέψη. Αν η μίμηση απελευθέρωσε τον νου από τα δεσμά της πρόσκαιρης επεισοδιακής σκέψης, η έλευση της λεξιλογικής-συμβολικής συνείδησης τον απελευθέρωσε από τους πραγματολογικούς περιορισμούς της απλής μίμησης.

Το τελευταίο μεγάλο βήμα είναι η εξέλιξη του θεωρητικού-αφαιρετικού νου που προϋποθέτει τη διαπλοκή του λόγου με την αφηρημένη σκέψη. Από τις περίτεχνες βραχογραφίες των σπηλαίων, που αναπαριστούν τις νοητικές εμπειρίες των πρώτων σύγχρονων ανθρώπων, μέχρι την ανακάλυψη της γραφής, πριν από 6 χιλιάδες χρόνια, δεν υπάρχει πια αγεφύρωτο χάσμα.

Μολονότι δεν διαθέτουμε οριστικές απαντήσεις στο ακανθώδες πρόβλημα της ανάδυσης του ανθρώπινου νου, δεν μπορεί πλέον να θεωρείται άλυτο. Και όπως η βιολογική θεωρία της εξέλιξης μας βοήθησε να εξηγήσουμε ορθολογικά την προέλευση και την ανάπτυξη της ζωής, η ανολοκλήρωτη σήμερα θεωρία της νοητικής εξέλιξης μας οδηγεί στο να κατανοήσουμε τον ανθρώπινο νου μάλλον ως προϊόν της βιολογικής-κοινωνικής εξέλιξης και όχι βέβαια μιας υπερφυσικής επιφοίτησεως, που τίποτα δεν εξηγεί επειδή πιστεύει ότι «γνωρίζει» τα πάντα.

Τέλος, αξίζει να επισημάνουμε ότι η πολύ καλή μετάφραση και άριστα επιμελημένη έκδοση αυτού του σημαντικού βιβλίου έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο γνωστικό κενό στην ελληνική βιβλιογραφία.